

Posúdenie habilitačnej práce Jozefa Tanzera

Neviditeľné mesto

Mgr. Jozef Tanzer, PhD.

Odbor: Teória literatúry a dejiny konkrétnych národných literatúr

Filozofická fakulta UK v Bratislave

Mgr. Jozef Tanzer, PhD. predkladá svoj habilitačný spis v odbore teória literatúry, čo bezpochyby zodpovedá základnému metodologickému a obsahovému zameraniu jeho prác, vrátane monografie *Neviditeľné mesto*. Práve táto monografia však prináša výrazné ukážky presahov, ktoré teoretika literatúry vedú do disciplín, ako je filozofia, antropológia a semiotika, aby tam nachádzal podnety pre formulovanie východísk svojich skúmaní a rozširovanie ich pojmového inštrumentária. Chcel by som hneď na začiatku svojho posúdenia vyjadriť presvedčenie, že tieto presahy do filozofie (a niektorých príbuzných disciplín) sú v predkladanej práci účelné a účinne prispievajú k jej poznávaciemu prínosu. Vzhľadom na to, i vzhľadom na svoju kvalifikáciu, sa práve na tieto aspekty monografie sústredím.

Ak by som mal medzi podnetmi, akými práca o cestopisnej literatúre venovanej nášmu mestu oslovuje filozofa, vybrať ten prevažujúci, uviedol by som bez váhania zdôrazňovanie performatívneho charakteru skúmaných textov. Zaiste, predmetom skúmania boli texty, ktoré sa už svojím názvom „cestopisy“ hlásia k deskriptívnemu poslaniu: opisujú, čo návštevník v tomto meste môže a má uvidieť, ktoré z jeho miest si zaslúžia pozornosť, ako a kedy sa sformovali do podoby pamätihodností a čo sa s nimi historicky viaže. Deskripcia miesta sa takto spája s deskripciou udalostí, topografia s historiografiou. Mohlo by sa zdať, že jedno i druhé, miesta i udalosti sú dané, takže cestopis vlastne ani inú stratégiu ako deskripciu ani nemôže prijať – ak sa, pravdaže, nechce spreneveriť svojmu žánru a poslaniu. V rozpore s týmto, tak trochu naivným predpokladom nám čítanie Tanzerovej monografie na každej stránke ukazuje, že pre tieto publikácie nie sú ako záväzný predmet opisu vopred dané ani miesta, ani udalosti. Cestopisy opisujú, objektom ich opisu je jedno a to isté mesto, no aj keď zachytávanú pomerne ohraničený inventár typických obrazov, budú sa odlišovať podľa toho, či čitateľov do tohto priestoru uvádza Angličan alebo rodený Prešporák, či sa dáva viesť osvietenským racionalizmom alebo

romantickou senzibilitou a či svoje rozprávanie o meste začleňuje do nemeckého, maďarského alebo československého alebo slovenského príbehu. Zachytenie tejto rôznorodosti je samé osebe zaujímavé a určite si vyžiadalo vytrvalé a systematické archívne štúdium, treba však uviesť, že takýmto rozprestrením škály diferencovaných prístupov k mestskej topografii sa teoretický zámer monografie nijako nevyčerpáva. A nevyčerpáva sa ani usúvŕažením týchto prístupov vzhľadom na rovinu historického vývinu, akým mesto prechádzalo ako osobitý populačný a etnický súbor i ako súčasť národných, štátnych a geopolitických celkov. Tanzer pri spracúvaní svojho predmetu preniká ďalej, k rovine, ktorá rôznorodosť cestopisnej literatúry a jej imagológie reflektuje pojmami performatívnej koncepcie diskurzu.

Autor sám sa na viacerých miestach monografie prihlasuje k stanovisku, ktoré akcentuje performatívny charakter textov (napr. s. 193, 225). Otvorene uvádza, čím k formovaniu jeho metodologických nástrojov prispeli práce Michela de Certeaua (s. 109 a 131), v ktorých sa priestor mesta ako súčasť itinerárov stáva predmetom praktík jeho užívateľov. Z týchto a podobných podnetov sa zrodila koncepcia, ktorá identitu mesta a jeho obyvateľov odmieta prijímať ako danú esenciu, ale ju odvodzuje z účinku slov a obrazov. Pomenovanie teoretického posunu, ku ktorému takto dochádza, nájdeme v texte monografie, kde na s. 193 po upozornení na performatívny charakter obrazov, chápaných ako topoi, autor hovorí: „Vychádzajúc z topografií mesta tak vytváram akýsi základ pre topológiu mesta (zásobáreň obrazov o meste)...“. Ide naozaj o prechod od topografie k topológii, v zmysle, aký z tohto skúmania podujatia robí fundované teoretické podujatie. Monografia ma presviedča, že autor tento zámer naplnil a dokázal ho priviesť k podobe, kde sa pojmové analýzy stretávajú a dopĺňajú s analýzami konkrétneho archívneho materiálu.

Nazdávam sa, že uvedená skutočnosť v plnej miere potvrdzuje teoretický status výsledkov, s ktorými nás táto monografia zoznamuje. Oceňujem jej premyslenú štruktúraciu, analytický prístup k materiálu a argumentatívny spôsob formulovania záverov. Čítanie práce, v ktorej sú pozorne uvádzané všetky pramene, ma nenecháva na pochybách o tom, že ide o originálny a invenčne rozvíjaný text.

K predkladanej monografii nemám nijaké závažnejšie pripomienky. Moje dve otázky vyplývajú skôr z čitateľskej zvedavosti. Prvá z nich sa týka predmetu, ktorý autor zámerne nechal mimo svojho poľa, obmedziac sa z pochopiteľných dôvodov pri zahraničných publikáciách na nemecké a anglické

texty. Zaujímalo by ma však, ako do kontextu osvietenských textov vstupujú Montesquieuove listy o pobyte v Prešporku a či sa dajú nájsť aj ďalšie záznamy tohto druhu. Druhá otázka sa vzťahuje na topos hranice, kde sa, ako sa uvádza na s. 193 a nasl., objavujú upozornenia na deliacu čiaru medzi Západom a Východom. V tejto súvislosti sa chcem opýtať, či sa v skúmaných textoch Východ neobjavuje aj pod označením „Balkán“.

Predkladaná monografia i ostatné práce Mgr. J. Tanzera spĺňajú kritériá na udelenie hodnosti „docent“. Navrhujem, aby bol návrh na jeho vymenovanie prijatý a po úspešnej obhajobe mu bol tento titul priznaný.

Prof. PhDr. Miroslav Marcelli, CSc.

Bratislava, 8. 4. 13